

Худолей Л.В.,
аспірант*

Запорізький національний університет

**ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ЩОДО СУТНОСТІ ПОНЯТТЯ ЕКОНОМІЧНОЇ
БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА**Khudoliei L.V.,
graduate student
Zaporizhzhya National University**THEORETICAL ASPECTS REGARDING ESSENCE OF THE CONCEPT OF
ECONOMIC SECURITY OF THE ENTERPRISE**

Постановка проблеми. Актуалізація останнім часом у науковій літературі підходів до визначення поняття „економічна безпека підприємства”, а також передумов його дослідження пов’язана з тим, що економічні реформи, які відбуваються в Україні, є вагомими чинниками становлення та розвитку підприємств як сфери прояву економічної активності населення держави, а економічна безпека підприємницької діяльності в умовах ринкової економіки є важливою складовою національної безпеки та конкурентоспроможності країни, невід’ємною з огляду на забезпечення життєздатності кожної особи.

Відтак існує потреба у включенні економічної безпеки до планової роботи на кожному підприємстві з огляду на надзвичайно ускладнені умови вітчизняного економіко-правового середовища підприємницької діяльності; не усунені наслідки фінансово-економічної кризи; інфляційні процеси та зниження купівельної спроможності населення; викривлене конкурентне середовище внаслідок „співпраці” бізнесу і влади, що створює інколи непереборні проблеми у доступі підприємств до ринків та господарських ресурсів, прав діяльності.

Недостатність уваги до проблеми забезпечення належного рівня економічної безпеки вітчизняних підприємств є однією з причин, яка не дозволяє створити належні умови щодо підвищення економічної ефективності їх діяльності, а також створює загрозу функціонуванню та розвитку підприємницької діяльності. Тож, існують об’єктивні передумови та необхідність вивчення проблеми зміцнення економічної безпеки підприємства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. При дослідженні економічної безпеки на рівні підприємства досить великий інтерес становлять дослідження і підходи таких науковців, як: Андрощук Г.А., Білоусова І.А., Гнилицька Л.В., Грунін О.А., Забродський В.А., Ільяшенко С.М., Іващенко Г.А., Козаченко Г.В., Крайнев П.П., Кузенко Т.Б., Лисенко Ю.Г., Олейніков Є.А., Разіна Є.В.

Науково-обґрунтоване згадування поняття економічної безпеки держави, підприємства тощо вперше з’явилося у працях таких авторів, як Барановський О., Бінько І., Мунтян В., Реверчук С., Шлемко В. та інших вітчизняних науковців. Проведений аналіз результатів дослідження підтверджує недостатнє вивчення поставлених питань і відповідно необхідність продовження дослідження теоретичних аспектів щодо сутності поняття економічної безпеки підприємства.

Постановка завдання. Метою статті є уточнення сутності поняття економічна безпека підприємства за допомогою дослідження підходів, що існують до визначення цієї економічної категорії.

Виклад основного матеріалу дослідження. Дослідження проблем економічної безпеки на різних рівнях ієрархії управління економікою (держави, регіону, галузі, підприємства) та їх особливостей у вітчизняній науці почалося відносно недавно – наприкінці ХХ століття.

Так, у 1998 р. було ухвалено Концепцію економічної безпеки України, де її суть визначено як «... спроможність національної економіки забезпечити свій вільний, незалежний розвиток і утримати стабільність громадянського суспільства та його інститутів, а також достатній оборонний потенціал країни за всіляких несприятливих варіантів розвитку подій, та здатність Української держави до захисту національних економічних інтересів від зовнішніх та внутрішніх загроз». У Концепції визначено основні загрози національній безпеці України і розкрито їх суть, розглянуто питання безпеки реального та фінансового секторів економіки, функціональні та відтворювальні аспекти економічної безпеки та приведені інтегральні показники економічної безпеки України [12].

У більшості наукових праць поняття „економічна безпека” розглядається як спроможність економіки забезпечити свій вільний і незалежний розвиток, стабільність громадянського суспільства та його інститутів, а також достатній оборонний потенціал країни за несприятливих умов і варіантів

* Науковий керівник: Череп А.В. – д.е.н., професор.

розвитку подій; здатність держави до захисту національних економічних інтересів від внутрішніх і зовнішніх загроз.

У праці Козаченка Г.В., Пономарьова В.П., Ляшенка О.М. «Экономическая безопасность предприятия: сущность и механизм обеспечения» економічна безпека підприємства визначається як стан, коли первинний економічний агент знаходиться у стані надійної захищеності та не підпадає під негативний вплив будь-яких чинників [11]. Більшість науковців [4] у тому чи іншому контексті погоджуються з цим визначенням, додаючи лише, що безпечний стан функціонування підприємства повинен зберігатися не лише в поточному періоді, але й забезпечуватися на перспективу.

В окремих роботах вітчизняних науковців поняття «економічна безпека підприємства» розглядається як забезпечення умов збереження комерційної таємниці й інших секретів суб'єктів підприємницької діяльності [1].

Забродський В.А., Капустін Н.Т., Кізім Н.А. економічну безпеку підприємства визначає як кількісну та якісну характеристику його властивостей, що відображає здатність «самовиживання» і розвитку в умовах виникнення зовнішньої і внутрішньої загрози [6; 7]. Такої ж точки зору дотримується Чумарін І., який відзначає, що головною метою забезпечення економічної безпеки підприємства є досягнення максимальної стабільності функціонування, а також створення основи і перспектив зростання для виконання цілей діяльності, незалежно від об'єктивних і суб'єктивних загрозливих чинників (негативних впливів, чинників ризику).

Дещо інше визначення поняття економічної безпеки подає Шликов В. В., що розглядає економічну безпеку підприємства, як стан захищеності його життєво важливих інтересів від реальних і потенційних джерел небезпеки чи економічних загроз [23]. Проте в такому трактуванні економічна безпека асоціюється з процесом адаптації підприємств до середовища функціонування і втрачається бачення перспектив його розвитку.

У той же час Попович П. визначає економічну безпеку підприємства як комплексну систему забезпечення і захисту його економічних інтересів від внутрішніх і зовнішніх загроз, створювану і регульовану шляхом здійснення комплексу заходів, спрямованих на підтримку стійкості функціонування і можливості розвитку підприємства як незалежного господарюючого суб'єкта.

Проблемам забезпечення економічної безпеки підприємства присвячені численні роботи вітчизняних і зарубіжних авторів, проте єдиної, усталеної думки ще не вироблено. З метою систематизації та структурування проведемо поглиблений узагальнюючий аналіз теоретичних підходів поняття «економічна безпека підприємства» в таблиці 1.

Таблиця 1

Теоретичні підходи до визначення поняття «економічна безпека підприємства»

Назва підходу	Визначення поняття за відповідним підходом	Прихильники підходу	Сутність підходу
1	2	3	4
Захисний	Економічна безпека підприємства – стан захищеності життєво важливих інтересів системи від недобросовісної конкуренції, протиправної діяльності кримінальних формувань та окремих осіб, здатність протистояти внутрішнім та зовнішнім загрозам, зберігати стабільність функціонування та розвитку відповідно до його стратегічних цілей	Енциклопедія економічної безпеки [24]	Реалізація, попередження і захист економічних інтересів підприємства
	Економічна безпека підприємства – стан захищеності життєво важливих інтересів підприємства від реальних і потенційних джерел небезпеки або економічних погроз	Шликов В. [23], Іванов А. [8]	
Фінансовий	Економічна безпека підприємства – комплекс заходів, які сприяють підвищенню фінансової стійкості господарюючих суб'єктів за умов ринкової економіки, які захищають їх комерційні інтереси від впливу негативних ринкових процесів	Раздіна Є. [18]	Спроможність підприємства забезпечити реалізацію своїх фінансових інтересів
	Економічна безпека підприємства – це безперервний процес забезпечення на підприємстві, яке знаходиться в визначеному зовнішньому середовищі, стабільності його функціонування, фінансової рівноваги та регулярного отримання прибутку, а також можливості виконання поставлених цілей та задач, можливості до подальшого розвитку та вдосконалення на різноманітних стадіях життєвого циклу підприємства і в процесі визначення конкурентних ринкових стратегій	Половнев К. [16]	
	Економічна безпека підприємства – стан, у якому забезпечується мінімальний негативний вплив внутрішніх і зовнішніх загроз на діяльність та економічний результат підприємства	Шалагін Д.	

продовження табл. 1

1	2	3	4
Ресурсно - функціональний	Економічна безпека підприємства – це стан найбільш ефективного використання ресурсів з метою ліквідації загроз та забезпечення ефективного і стабільного функціонування підприємства в поточному та перспективному періодах	Фоміна М. [19]	Стабільне функціонування та розвиток підприємства за рахунок ефективного використання корпоративних ресурсів за функціональними складовими
	Економічна безпека розглядається як стан найбільш ефективного використання корпоративних ресурсів для подолання загроз і забезпечення стабільного функціонування підприємства тепер і в майбутньому	Олейников Є. [17]	
	Економічна безпека підприємства передбачає збалансований безупинний і сталий розвиток, що досягається за використання всіх видів ресурсів і підприємницьких можливостей, за якими гарантується найбільш ефективне використання їх для стабільного функціонування та динамічного науково-технічного і соціального розвитку, запобігання внутрішнім і зовнішнім негативним впливам (загрозам), забезпечення стабільного функціонування підприємства сьогодні й у майбутньому	Білоусова І. [2]	
	Економічна безпека є універсальною категорією, що відображає захищеність суб'єктів соціально-економічних відносин на всіх рівнях. Базовим підґрунтям економічної безпеки підприємства є механізм забезпечення збалансованого та безупинного розвитку, що досягається використанням усіх видів ресурсів і підприємницьких можливостей, якими гарантується найбільш ефективне використання їх для стабільного функціонування й динамічного науково-технічного та соціального розвитку	Шкарлет С. [21]	
	Економічна безпека підприємства – це стан ефективного використання його ресурсів і існуючих ринкових можливостей, що дозволяє запобігати внутрішнім і зовнішнім загрозам і забезпечувати його тривале виживання і стійкий розвиток на ринку відповідно до обраної місії	Ілляшенко С. [9], Кузенко Т. [13]	
	Економічна безпека підприємства – це не тільки стан використання корпоративних ресурсів, а й підприємницьких можливостей, за якого гарантується найбільш ефективне їхнє використання для стабільного функціонування та динамічного науково-технічного та соціального розвитку, запобігання внутрішнім та зовнішнім негативним впливам (загрозам)	Покропивний С. [5]	
	Економічна безпека підприємства – це такий стан господарюючого суб'єкта, в якому він при найефективнішому використанні корпоративних ресурсів досягає запобігання, послаблення або захисту від існуючих небезпек та загроз або непередбачених обставин і в основному забезпечує досягнення цілей бізнесу в умовах конкуренції та господарчого ризику	Грунін О. [4]	
	Системний	Економічна безпека підприємства – це міра гармонізації в часі й просторі економічних інтересів підприємства з інтересами пов'язаних з ним суб'єктів навколишнього середовища, які діють поза межами підприємства	

продовження табл. 1

1	2	3	4
Стратегічний	Економічна безпека підприємства – характеристика підприємства, яка відображає його здатність реалізувати власні стратегічні економічні інтереси при певних зовнішніх умовах завдяки захисту від існуючих і потенційних загроз та використанню можливостей, що надає зовнішнє середовище	Шемаєва Л. [20]	Упередження виникенню небезпек і загроз шляхом виявлення та ідентифікації їх, а також здійснення превентивних дій через діяльність суб'єктів забезпечення безпеки з урахуванням повсякденної діяльності підприємства
	Економічна безпека підприємства – стан, при якому стратегічний потенціал підприємства знаходиться поблизу адаптивності, а погроза втрати економічної безпеки наростає в міру наближення ступеня адаптивності стратегічного потенціалу до граничної зони	Руденський Р. [14]	
Інформаційний	Економічна безпека підприємства – захищеність життєво важливих для підприємства інтересів від недобросовісної конкуренції, протиправної діяльності кримінальних формувань та окремих осіб, здатність протистояти зовнішнім та внутрішнім загрозам, зберігати стабільність при функціонуванні та розвитку підприємства відповідно до його статутних цілей	Червяков І. [16]	Зберігання комерційних таємниць
Суб'єктивно-об'єктивний	Під економічною безпекою слід розуміти кількісну та якісну характеристику властивостей галузі або підприємства, що відображає здатність «самовиживання» і розвитку в умовах виникнення зовнішньої і внутрішньої економічної загрози	Капустін Н. [7]	Забезпечення не залежності, стійкості, спроможності до саморозвитку суб'єкта безпеки, суб'єктивно-об'єктивну взаємозалежність
	Економічна безпека підприємства – сукупність чинників, які відображають незалежність, стійкість, можливості зростання, забезпечення економічних інтересів	Забродський В. [7]	
Економіко-правовий	Економічна безпека підприємства – стан незалежності суб'єктів підприємницької діяльності від недобросовісної конкуренції підприємств-монополістів, непередбачуваних договором дій підприємств-постачальників і торговельних організацій, від нерациональної економічної і правової політики держави та інших чинників, яка дає змогу привласнювати більшу частину законних прибутків	Мищенко С. [14]	Протистояння та захист від різного роду економічних злочинів

Джерело: систематизовано автором з урахуванням: [2; 4; 5; 7-9; 11; 13; 14; 16-21; 23; 24]

Узагальнення та аналіз існуючих підходів щодо визначення сутності економічної безпеки підприємства дає можливість зробити висновок, що у науковій економічній літературі немає єдиного загально визнаного трактування економічної безпеки.

Базуючись на ключових характеристиках економічної безпеки, враховуючи визначення розроблені різними науковцями, пропонуємо власне трактування сутності економічної безпеки підприємства. Отже, економічна безпека підприємства – це здатність підприємства стабільно та ефективно здійснювати свою діяльність, шляхом усунення зовнішніх та внутрішніх загроз, або досягнення мінімального негативного впливу цих загроз на діяльність та економічний результат.

Висновки з проведеного дослідження. Розглянуті наукові підходи щодо сутності економічної безпеки підприємства свідчать про відсутність єдиного економічного погляду. Це пояснюється тим, що економічна безпека, знаходячись на стику економіки та безпеки, як і всяке міждисциплінарне поняття, залежить від ступеня розробленості їхнього наукового апарату.

Кожен підхід має свої переваги та недоліки. Можливість застосування будь-якого з них залежить безпосередньо від інтересів власників підприємства, мети його функціонування, стратегій розвитку тощо.

Важливою проблемою сучасної теорії економічної безпеки є те, що питання економічної безпеки науковці розглядають лише з позицій оцінювання стану захищеності підприємства, і забувають, що такий стан обов'язково має супроводжуватися відповідною діяльністю з його забезпечення.

Дослідження поняття економічної безпеки підприємства дозволило дати власне визначення цього поняття із врахуванням досліджених підходів. Таке трактування економічної безпеки підприємства дає можливість виділити ключовий критерій забезпечення економічної безпеки підприємства – економічний результат.

Література

1. Андрощук Г.А. Экономическая безопасность предприятия: защита коммерческой тайны : монография / Г.А. Андрощук, П.П. Крайнев. – К. : Издательский Дом «Ин Юре», 2000. – 400 с.
2. Білоусова І.А. Управлінський облік – інформаційна складова системи економічної безпеки : монографія / І.А. Білоусова. – К. : Дорадо-Друк, 2010. – 432 с.
3. Гнилицька Л.В. Обліково-аналітичне забезпечення економічної безпеки підприємства : монографія / Л.В. Гнилицька. – К. : КНЕУ, 2012. – 305 с.
4. Грунин О.А. Экономическая безопасность организации / О.А. Грунин, С.О. Грунин. – СПб. : Изд-во «Питер», 2002. – 160 с.
5. Економіка підприємства : [підручник – 2-ге вид., перероб та доп.] / Під заг. ред. С.Ф. Покропивного. – К. : КНЕУ, 2000. – 528 с.
6. Забродский В.А. Развитие крупномасштабных экономико-правовых систем / В.А. Забродский, Н.А. Кизим. – Х. : БизнесИнформ, 2000. – 72 с.
7. Забродский В.А. Теоретические основы оценки экономической безопасности отрасли и фирмы / В.А. Забродский, Н.Т. Капустин // Бизнес-информ. – 1999. – № 15-16. – С. 35-37.
8. Иванов А.Р. Экономическая безопасность предприятия / А.Р. Иванов, В.А. Шлыков. – М. : Видав-центр, 1995. – 265 с.
9. Ільяшенко С.Н. Составляющие экономической безопасности предприятия и подходы к их оценке / С.Н. Ільяшенко // Актуальні проблеми економіки. – 2003. – № 3 (21) – С. 12–19.
10. Іващенко Г.А. Ідентифікація дефініції «Економічна безпека підприємства» / Г.А. Іващенко, О.Ф. Ярошенко // Бізнес Інформ. – 2011. – № 9. – С. 129-131.
11. Козаченко Г.В. Економічна безпека підприємства: сутність та механізм забезпечення : монографія / Г.В. Козаченко, В.П. Пономарьов, О.М. Ляшенко. – К. : Лібра, 2003. – 280 с.
12. Концепція економічної безпеки України / [кер. проекту В. М. Геєць]; Ін-т екон. прогнозування НАН України. – К. : Логос, 1999. – 56 с.
13. Кузенко Т.Б. Планування економічної безпеки підприємства в умовах ринкової економіки : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. ек. наук : спец. 08.06.01 / Т.Б. Кузенко. – К., 2004. – 18 с.
14. Механізми управління економічної безпекою підприємства / Ю.Г. Лысенко, С.Г. Мищенко, Р.А. Руденский, А.А. Спиридонов; под ред. Ю.Г. Лысенко. – Донецк : Дон НУ, 2002. – 178 с.
15. Нагорна І.І. Вектор інвестицій як інструмент регулювання економічної безпеки підприємства / І.І. Нагорна // Науково-виробничий журнал Бізнес-Навігатор, зб. наук. праць. – Херсон, 2004. – № 5. – С. 132-134.
16. Основи економічної безпеки : підручник / Бандурка О.М., Духов В. Е., Петрова К.Я., Червяков І.М. – Харків : Вид-во Нац. ун-ту внутр. справ, 2003. – 236 с.
17. Основи экономической безопасности (Государство, регион, предприятие, личность) / Под редакцией Е.А. Олейникова. – М. : Бизнес-школа; Интел-Синтез, 1997. – 288 с.
18. Раздина Е.В. Коммерческая информация и экономическая безопасность предприятия / Е.В. Раздина. – К. : Бизнес Информ, 2000. – 344 с.
19. Фоміна М.В. Проблеми економічно безпечного розвитку підприємства: теорія і практика : монографія / М.В. Фоміна. – Донецьк : ДонДУЕТ, 2005. – 140 с.
20. Шемаєва Л.Г. Економічна безпека підприємств у стратегічній взаємодії з суб'єктами зовнішнього середовища : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня докт.ек. наук : спец. 21.04.02 / Л.Г. Шемаєва. – К., 2010. – 44 с.
21. Шкарлет С.М. Економічна безпека підприємства: інноваційний аспект : монографія / С.М. Шкарлет. – К. : Книжкове видавництво НАУ, 2007. – 436 с.
22. Шлемко В.Т. Економічна безпека України: сутність і напрямки забезпечення / В.Т. Шлемко, І.Ф. Бінько. – К. : НІСД, 1997. – 144 с.
23. Шлыков В. В. Комплексное обеспечение экономической безопасности предприятия / В.В. Шлыков. – СПб.: Алетейя, 1999. – 138 с.
24. Экономическая безопасность : [энциклопедия] / А.Г. Шаваев, А.Т. Багаутдинов и др. – М. : Правовое посвещение, 2001. – 512 с.
25. Ярочкин В.И. Система безопасности фирмы / В.И. Ярочкин. – М. : Ось-89, 1997. – 185 с.

References

1. Androshchuk, G.A. (2000), *Economicheskaya bezopasnost predpriyatiya: zashchita kommercheskoi tainy* [Economic security: protection of trade secret], monograph, Izdatelskiy Dom «In Yure», Kyiv, Ukraine, 400 p.
2. Bilousova, I.A. (2010), *Upravlinskyi oblik – informatsiyana skladova systemy ekonomichnoi bezpeky* [Administrative accounting - information component of economic security], monograph, Dorado-Druk, Kyiv, Ukraine, 432 p.
3. Hnylytska, L.V. (2012), *Oblikovo-analitychne zabezpechennia ekonomichnoi bezpeky pidpryemstva* [Accounting and analytical providing economic security of enterprise], monograph, KNEU, Kyiv, Ukraine, 305 p.

4. Grunin, O.A. and Grunin, S.O. (2002), *Ekonomicheskaya bezopasnost organizatsii* [Economic security of the organization], Izd-vo «Piter», St.-Peterburg, Russia, 160 c.
5. Pokropyvnyi, S.F. (2000), *Ekonomika pidpriemstva* [Business Economy], textbook, KNEU, Kyiv, Ukraine, 528 p.
6. Zbrodskiy, V.A. and Kizim, N.A. (2000), *Razvitiye krupnomasshtabnykh ekonomiko-pravovyykh system* [Development of large of economic and legal systems], BiznesInform, Kharkov, Ukraine, 72 p.
7. Zbrodskiy, V.A. and Kapustin, N.T. (1999), "The theoretical basis for assessing the economic security of the industry and company", *Biznes-inform*, no. 15-16, pp. 35-37.
8. Ivanov, A.R. and Shlykov, V.A. (1995), *Ekonomicheskaya bezopasnost predpriyatiya* [Economic security of enterprise], Virazh-tsentr, Moscow, Russia, 265 p.
9. Ilyashenko, S.N. (2003), "Components of economic security and approaches to their assessment", *Aktualni problemy ekonomiky*, no. 3 (21), pp. 12-19.
10. Ivashchenko, H.A. and Yaroshenko, O.F. (2011), "Identification of the definition "Economic security of enterprise"", *Biznes inform*, no. 9, pp. 129-131.
11. Kozachenko, H.V., Ponomarov, V.P. and Liashenko, O.M. (2003), *Ekonomichna bezpeka pidpriemstva : sutnist ta mekhanizm zabezpechennia* [Economic security of enterprise : the gist and mechanism to providing], monograph, Libra, Kyiv, Ukraine, 280 p.
12. Heiets, V.M. et al. (1999), *Kontseptsia ekonomichnoi bezpeky Ukrainy* [The concept of economic security of Ukraine], In-t ekon. prohnuzovannia NAN Ukrainy, Lohos, Kyiv, Ukraine, 56 p.
13. Kuzenko, T. B. (2004), "Planning economic security of enterprise in a market economy", Thesis abstract of Cand. Sc. (Econ.), 08.06.01, Kyiv, Ukraine, 18 p.
14. Lysenko, S.G., Mishchenko, S.G., Rudenskiy, R.A. and Spiridonov, A.A. (2002), *Mehanizmy upravleniia ekonomicheskoy bezopasnosti* [Mechanisms for economic security management], Don NU, Donetsk, Ukraine, 178 p.
15. Nahorna, I.I. (2004), "Vector investments as a tool for regulation economic security of enterprise", *Biznes-Navihator*, no. 5, pp. 132-134.
16. Bandurka, O.M., Dukhov, V.E., Petrova, K.YA., Cherviakov, I.M. (2003), *Osnovy ekonomichnoi bezpeky* [Foundations of Economic Security], textbook, Publisher National University of Internal Affairs, Kharkiv, Ukraine, 236 p.
17. Oleynikov, E.A. (1997), *Osnovy ekonomicheskoy bezopasnosti (gosudarstvo, region, predpriyatie, lichnost)* [Foundations of Economic Security (State, region, enterprise, personality)], Biznes-shkola; Intel-sintez, Moscow, Russia, 288 p.
18. Razdina, E.V. (2000), *Kommercheskaya informatsiya i ekonomicheskaya bezopasnost predpriyatiya* [Commercial information and economic security of enterprise], Biznes inform, Kyiv, Ukraine, 344 p.
19. Fomina, M.V. (2005), *Problemy ekonomichnogo bezpechnogo rozvytku pidpriemstva: teoriia i praktyka* [Problems economic secure development of the enterprise: theory and practice], monograph, DonDUET, Donetsk, Ukraine, 140 p.
20. Shemaieva, L.H. (2010), "Economic security of enterprises in a strategic interaction with the subjects of the environment", Thesis abstract of Doct. Sc. (Econ.), 21.04.02, Kyiv, Ukraine, 44 p.
21. Shkarlet, S.M. (2010), *Ekonomichna bezpeka pidpriemstva: innovatsiyni aspekt* [Economic security of enterprise: innovative aspect], monograph, Knyzhkove vydovnytstvo NAU, Kyiv, Ukraine, 436 p.
22. Shlemko, V.T. and Binko, I.F. (1997), *Ekonomichna bezpeka Ukrainy: sutnist i napriamky zabezpechennia* [The economic security of Ukraine: the gist and straightway of software], monograph, NISD, Kyiv, Ukraine, 144 p.
23. Shlykov, V.V. (1997), *Kompleksnoye obespecheniye ekonomicheskoy bezopasnosti predpriiatiia* [Complex provision economic security of enterprise], Aleteya, St.-Peterburg, Russia, 138 p.
24. Shavayev, A.G., Bagautdinov, A.T. et al. (2001), *Ekonomicheskaya bezopasnost* [Economic security], Encyclopedia, Pravovoye posveshcheniye, Moscow, Russia, 512 p.
25. Yarochkin, V.I. (1997), *Sistema bezopasnosti firmy* [The security system company], Os-89, Moscow, Russia, 185 p.

Рецензент: д.е.н., професор, декан економічного факультету
ДВНЗ «Запорізький національний університет» А.В. Череп